

ACTA UNIVERSITATIS LODZIENSIS FOLIA BOTANICA (Acta Univ. Lodz., Folia bot.)			
	12	115-130	1998

A. Urszula Warcholińska

STAN I ROZMIESZCZENIE NIEKTÓRYCH CHWASTÓW POLNYCH W ŚRODKOWEJ POLSCE

STATE AND DISTRIBUTION OF SOME SEGETAL WEEDS IN CENTRAL POLAND

ABSTRACT: The author presents the state and distribution of 10 segetal weeds species in Central Poland (Figs. 1-10). The number and degree of density of localities are determined primarily by habitat conditions and anthropogenic factors.

Treść

1. Wstęp
2. Rozmieszczenie i zasobność stanowisk
  - 2.1. Kąkol polny – *Agrostemma githago*
  - 2.2. Ostróżeczka polna – *Consolida regalis*
  - 2.3. Mak polny – *Papaver rhoeas*
  - 2.4. Dymnica pospolita – *Fumaria officinalis*
  - 2.5. Gorczyca polna – *Sinapis arvensis*
  - 2.6. Lnicznik drobnoowocowy – *Camelina microcarpa*
  - 2.7. Ożędka groniasta – *Neslia paniculata*
  - 2.8. Krzywoszyj polny – *Lycopsis arvensis*
  - 2.9. Lnica mała – *Linaria minor*
  - 2.10. Roszpunka ząbkowana – *Valerianella dentata*
3. Uwagi końcowe
4. Piśmiennictwo
5. Summary

1. WSTĘP

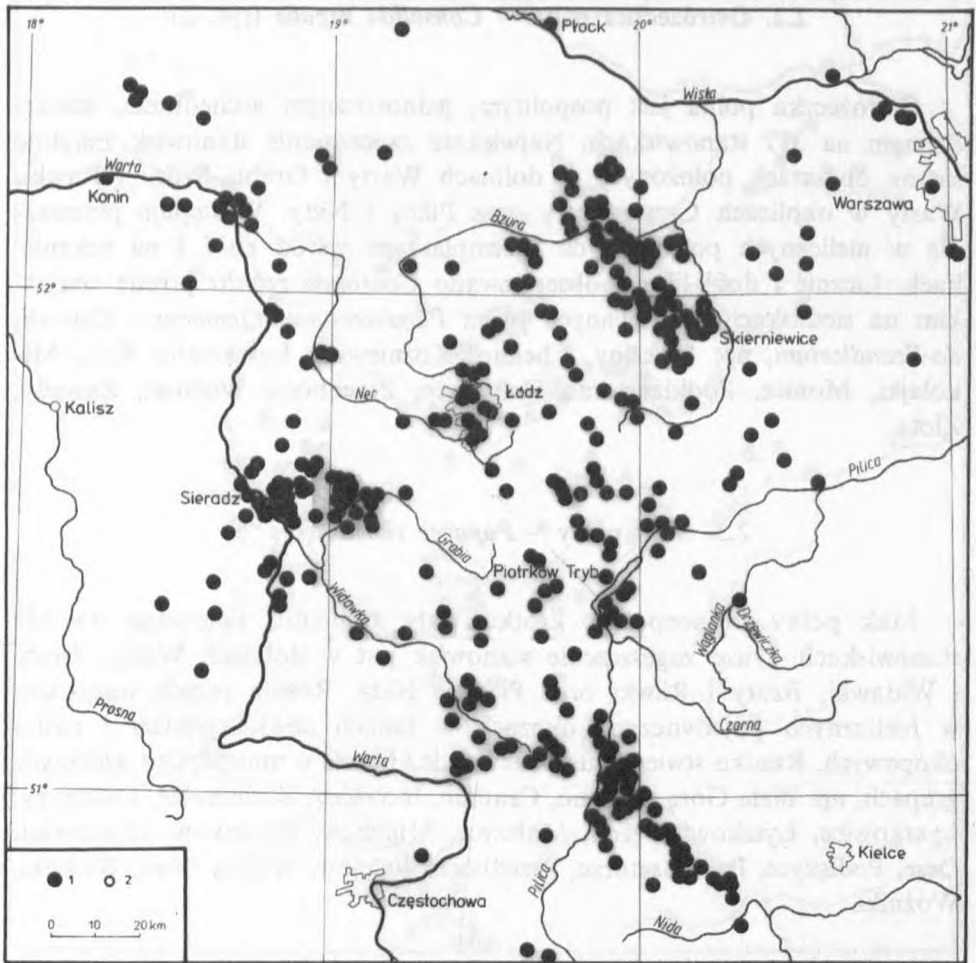
W ostatnich latach, na skutek wzmożonej ingerencji człowieka w środowisko polne, obserwuje się znaczne nasilenie przemiany flory chwastów polnych na obszarze środkowej Polski. Oprócz chwastów polnych będących w ekspansji, wiele jest w recesji. Ustępują zarówno gatunki rodzime (apofity), jak i obcego pochodzenia (antropofity).

W niniejszym opracowaniu przedstawiono dane dotyczące stanu, rozmieszczenia i zasobności stanowisk 10 ustępujących chwastów polnych, w tym dwóch apofitów (*Camelina microcarpa*, *Linaria minor*) oraz ośmiu archeofitów (*Agrostemma githago*, *Consolida regalis*, *Papaver rhoeas*, *Fumaria officinalis*, *Sinapis arvensis*, *Neslia paniculata*, *Lycopsis arvensis*, *Valerianella dentata*). Dane te oparte są na analizie zamieszczonej na str. 130 i cytowanej w pracach Warcholińskiej (1986–1987a, 1987) literaturze oraz obserwacjach terenowych. Mapki (rys. 1–10) przedstawiające stan i rozmieszczenie tych gatunków mogą m. in. stanowić punkt odniesienia do dalszych poszukiwań analizowanych gatunków, śledzenia ich dynamiki na tle zmian siedlisk i fitocenozy, korelowania dalszych badań z poziomem kultury rolnej oraz oceny tempa i rozmiarów ich recesji.

2. ROZMIESZCZENIE I ZASOBNOŚĆ STANOWISK

2.1. Kąkol polny – *Agrostemma githago* (rys. 1)

Kąkol polny to pospolity, jednoroczny archeofit, znany z 341 stanowisk. Największe zagęszczenie stanowisk znajduje się na obszarach położonych w dolinach Warty i Grabi, Bzury i Rawki oraz Pilicy i Nidy. Rośnie przeważnie w nielicznych pojedynczych okazach, głównie wśród zbóż. Bardzo rzadko notowano dość licznie i licznie w mniejszych grupach, np. Bilew, Czatolin, Jarosty, Kafar, Łyszkowice Kol., Małyszce, Mnichów, Niewiesz, Podłężyce, Podklasztorze, Przedbórz, Raciborowice, Rzuchów, Wiskitki.

Rys. 1. Rozmieszczenie *Agrostemma githago* L.: 1 - stanowiska, 2 - miasta wojewódzkie

Fig. 1. Distribution of *A. githago* L.: 1 - localities, 2 - province towns

2.2. Ostróżeczka polna – *Consolida regalis* (rys. 2)

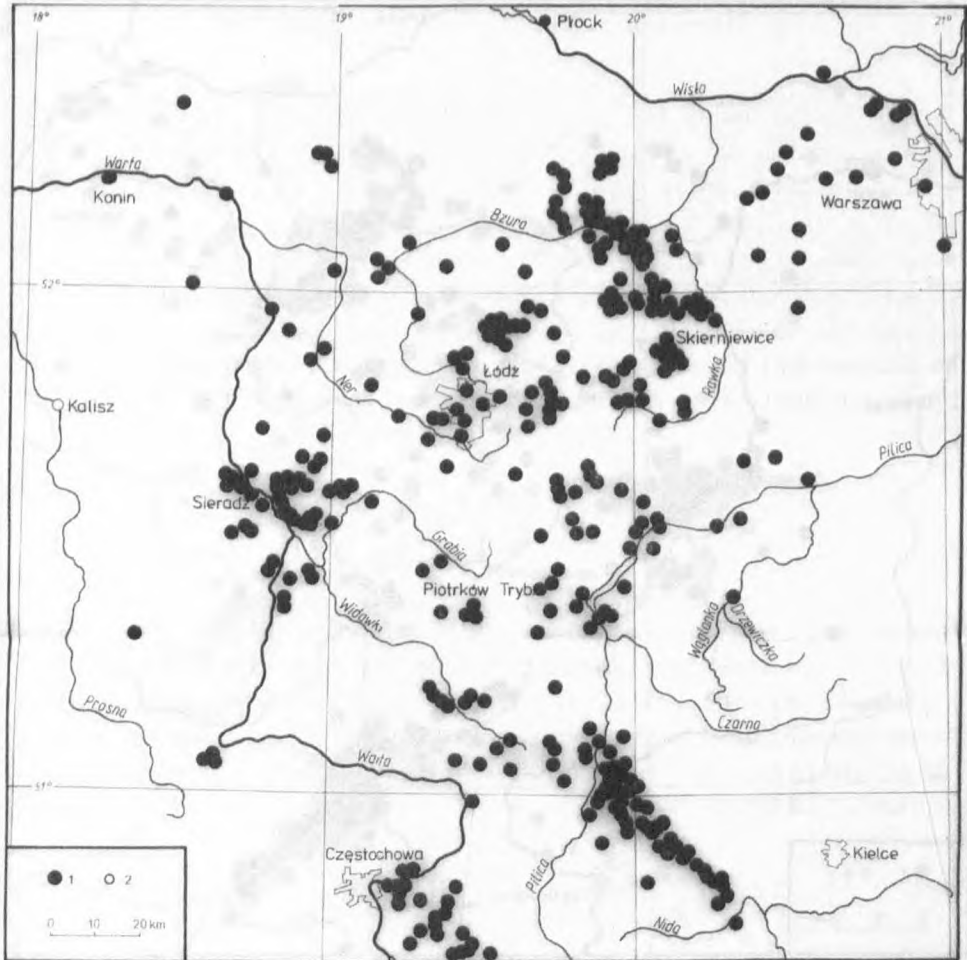
Ostróżeczka polna jest pospolitym, jednorocznym archeofitem, stwierdzonym na 337 stanowiskach. Największe zagęszczenie stanowisk znajduje się na obszarach położonych w dolinach Warty i Grabi, Bzury i Rawki, Warty w okolicach Częstochowy oraz Pilicy i Nidy. Występuje przeważnie w nielicznych pojedynczych egzemplarzach wśród zbóż i na ścierniskach. Licznie i dość licznie obserwowano *Consolida regalis* przede wszystkim na siedliskach zajmowanych przez *Papaveretum argemones* i *Caucalido-Scandicetum*, np. Brzeziny, Chełmo, Koźniewice, Łyszkowice Kol., Mikołajki, Monice, Podklasztorze, Podłężyce, Przedbórz, Woźniki, Zawady, Złota.

2.3. Mak polny – *Papaver rhoeas* (rys. 3)

Mak polny to pospolity, krótkotrwały archeofit, notowany na 325 stanowiskach. Duże zagęszczenie stanowisk jest w dolinach Warty, Grabi i Widawki, Bzury i Rawki oraz Pilicy i Nidy. Rośnie przede wszystkim w nielicznych pojedynczych okazach w łąkach zbóż, rzepaku i roślin okopowych. Rzadko stwierdzano dość licznie i licznie w mniejszych i większych grupach, np. Biała Góra, Chełmo, Czatolin, Inowłódz, Koźniewice, Leszczyny, Łyszkowice, Łyszkowice Kol., Małszyce, Mnichów, Mysłaków, Dąbrówka, Osse, Podłężyce, Podklasztorze, Przedbórz, Uniejów, Wielka Wieś, Wiskitki, Woźniki.

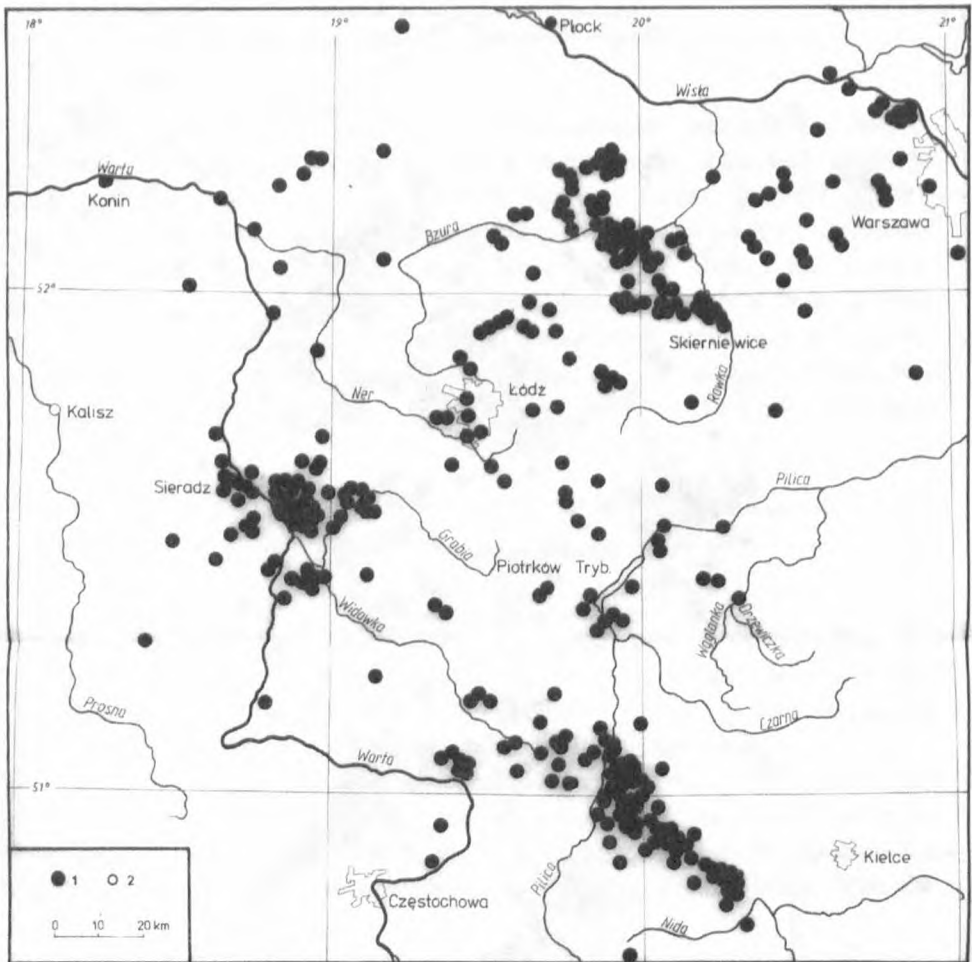
2.4. Dymnica pospolita – *Fumaria officinalis* (rys. 4)

Dymnica pospolita jest dość częstym, jednorocznym archeofitem, odnalezionym na 156 stanowiskach. Poza znacznym zagęszczeniem stanowisk w dolinach Warty i Grabi oraz Pilicy i Nidy, większość rozproszonych stanowisk oraz mniejszych lokalnych zagęszczeń stanowisk znajduje się w centralnej i północno-wschodniej części badanego terenu. Obserwowano nieliczne pojedyncze okazy jak również sporadycznie dość licznie rosnące osobniki, głównie wśród roślin okopowych, rzadziej natomiast w zbożach i rzepaku.

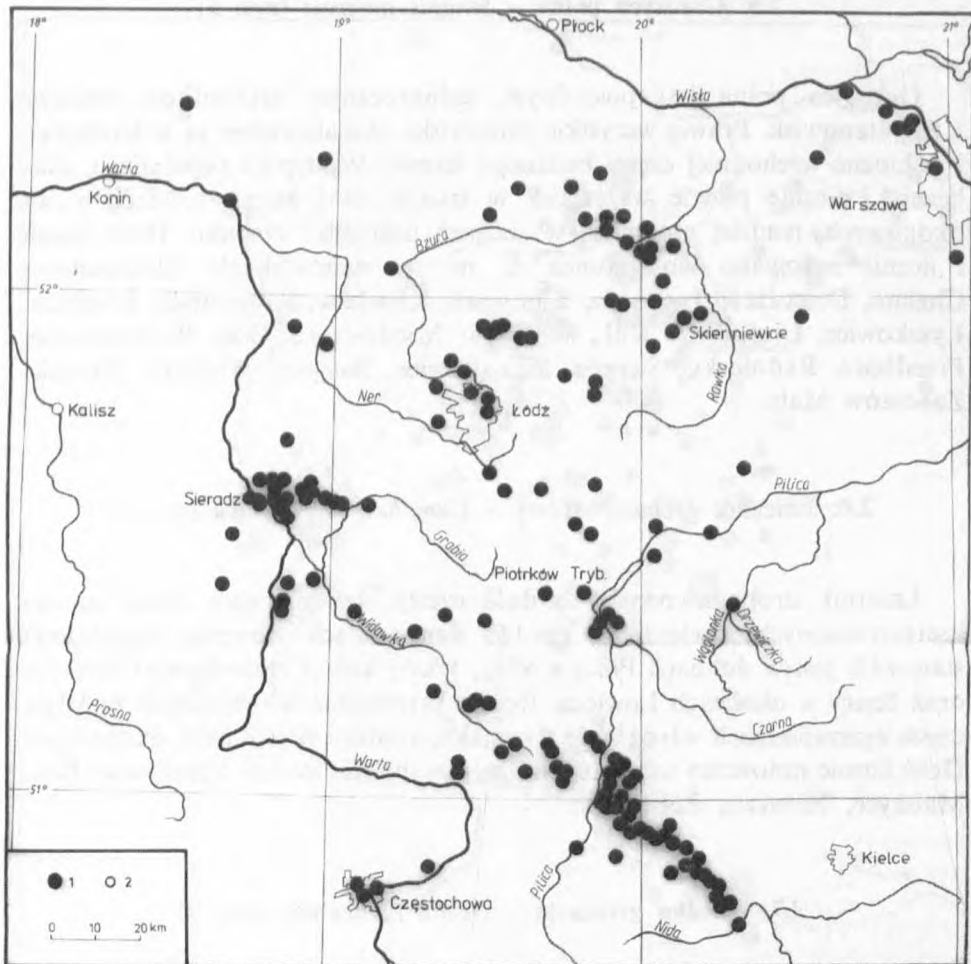
Rys. 2. Rozmieszczenie *Consolida regalis* S. F. Gray: 1 – stanowiska, 2 – miasta wojewódzkie

Fig. 2. Distribution of *C. regalis* S. F. Gray: 1 – localities, 2 – province towns

Rys. 3. Rozmieszczenie *Papaver rhoeas* L.: 1 – stanowiska, 2 – miasta wojewódzkie

Fig. 3. Distribution of *P. rhoeas* L.: 1 – localities, 2 – province towns

Rys. 4. Rozmieszczenie *Fumaria officinalis* L.: 1 – stanowiska, 2 – miasta wojewódzkie

Fig. 4. Distribution of *F. officinalis* L.: 1 – localities, 2 – province towns

2.5. Gorczyca polna – *Sinapis arvensis* (rys. 5)

Gorczyca polna jest pospolitym, jednorocznym archeofitem, znanym z 390 stanowisk. Prawie wszystkie stanowiska zlokalizowane są w środkowej i północno-wschodniej części badanego terenu. Występuje pojedynczo, dość licznie i licznie przede wszystkim w łąkach zbóż jarych i wśród roślin okopowych, rzadziej natomiast w zbożach ozimych i rzepaku. Dość licznie i licznie notowano ten gatunek m. in. na stanowiskach: Aleksandrów, Chełmo, Dzigorzew, Inowlódz, Kamięnsk, Klewków, Koźniewice, Łosieniec, Łyszkowice, Łyszkowice Kol., Mníchów, Miedniewice, Osse, Podklasztorze, Przedbórz, Radomsko, Sieradz, Smardzewice, Sulejów, Wiskitki, Woźniki, Zabostów Mały.

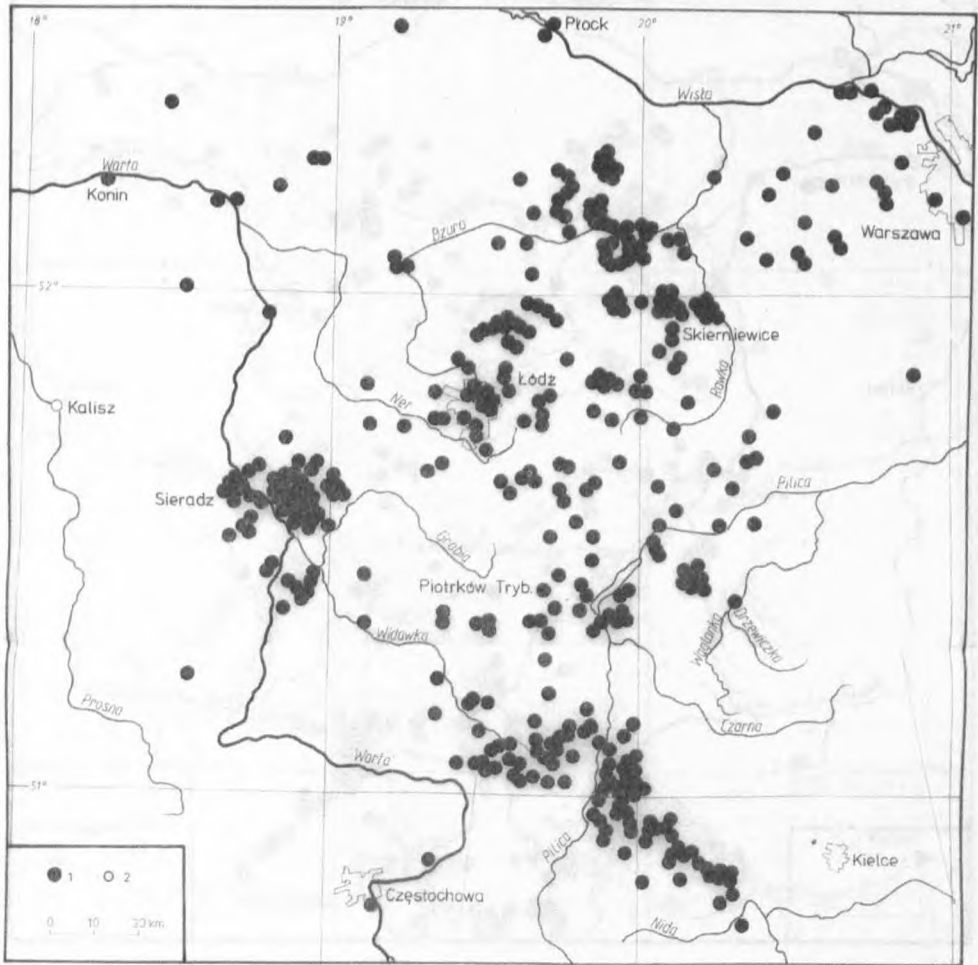
2.6. Lnicznik drobnoowocowy – *Camelina microcarpa* (rys. 6)

Lnicznik drobnoowocowy to dość częsty, krótkotrwały apofit muraw kserotermicznych, stwierdzony na 133 stanowiskach. Znaczne zagęszczenie stanowisk jest w dolinach Pilicy i Nidy, Warty koło Częstochowy i Sieradza oraz Bzury w okolicach Łowicza. Rośnie przeważnie w nielicznych pojedynczych egzemplarzach wśród zbóż i rzepaku, rzadziej w roślinach okopowych. Dość licznie notowano ten gatunek, np. Cztolin, Holendry, Łyszkowice Kol., Małszyce, Niewiesz, Żółwieniec.

2.7. Ozędka groniasta – *Neslia paniculata* (rys. 7)

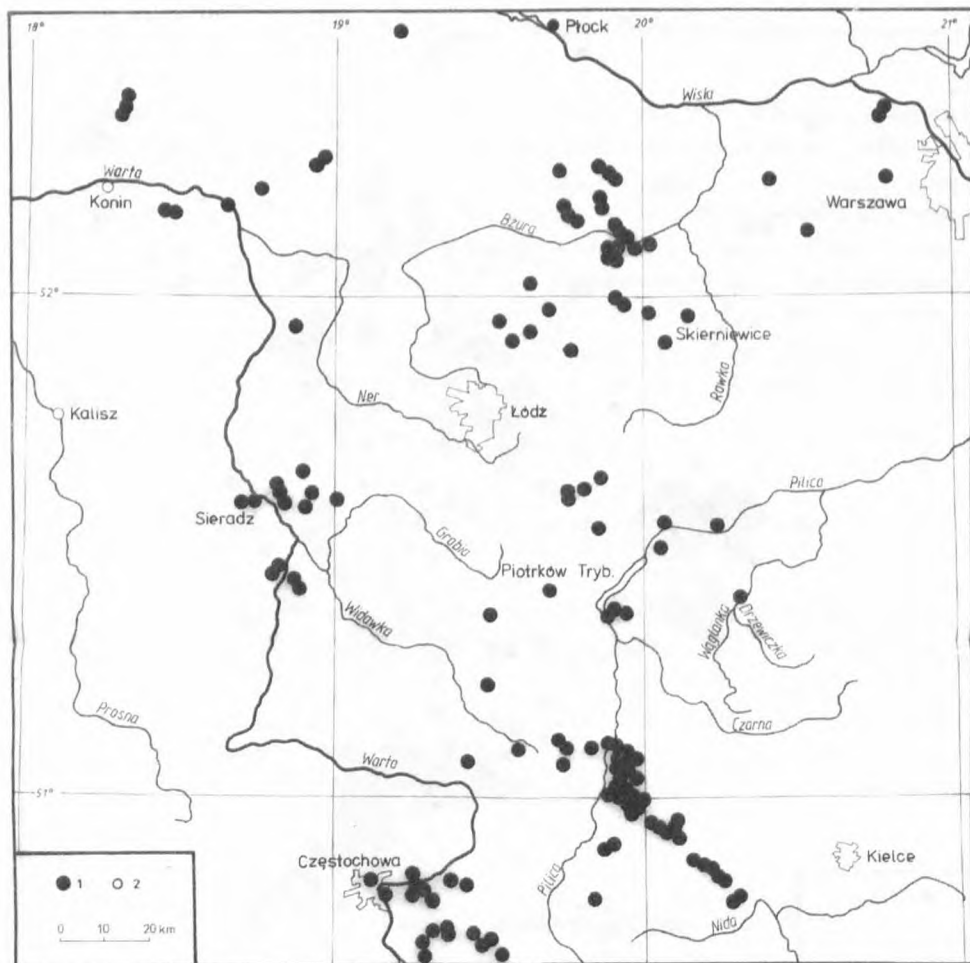
Ozędka groniasta jest częstym, jednorocznym archeofitem, notowanym na 228 stanowiskach. Poza znacznym zagęszczeniem stanowisk w dolinach Warty w okolicach Sieradza i Częstochowy oraz Pilicy i Nidy, nieliczne lokalne skupienia stanowisk oraz rozproszone stanowiska są w centralnej i północnej części analizowanego terenu. Rośnie przede wszystkim w nielicznych pojedynczych okazach w łąkach zbóż, rzepaku oraz w roślinach okopowych. Rzadko obserwowano dość licznie i licznie, np. Chełmo, Cieśle, Gidle, Granice, Koźniewice, Łyszkowice Kol., Pławno, Podklasztorze, Przedbórz, Ruszków.

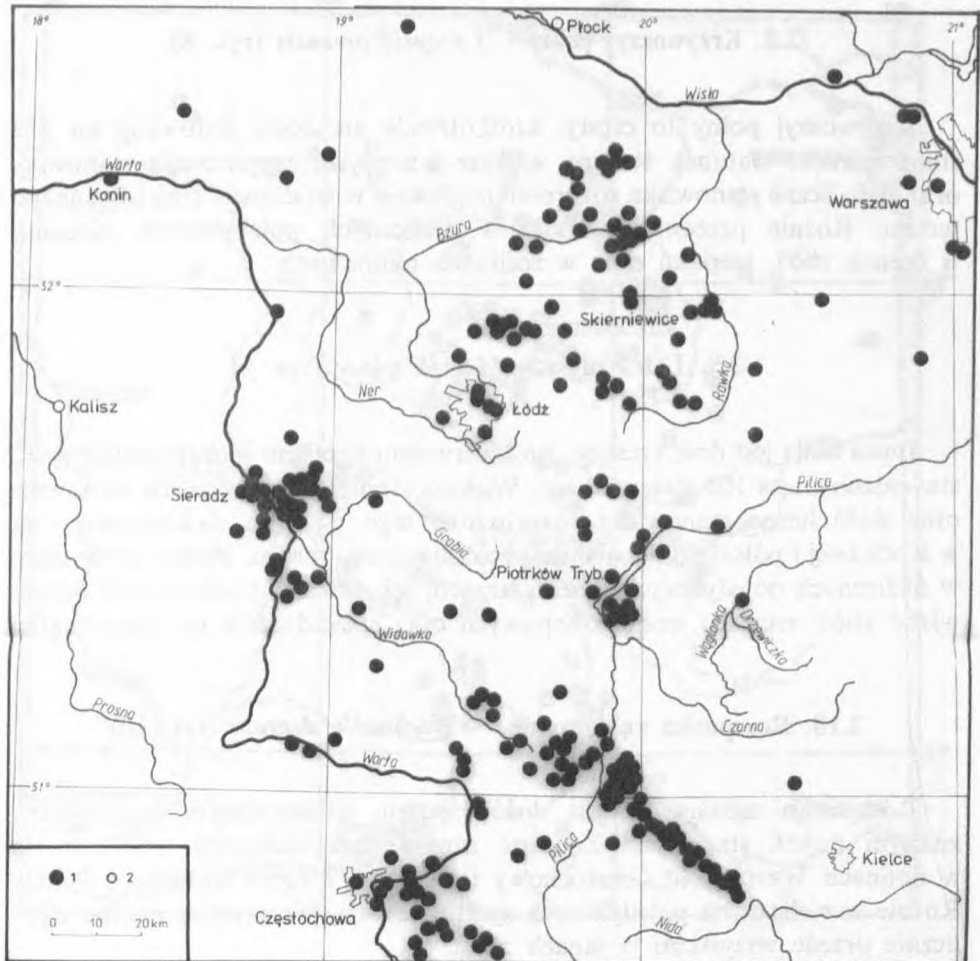
Rys. 5. Rozmieszczenie *Sinapis arvensis* L.: 1 – stanowiska, 2 – miasta wojewódzkie

Fig. 5. Distribution of *S. arvensis* L.: 1 – localities, 2 – province towns

Rys. 6. Rozmieszczenie *Camelina microcarpa* Andr.: 1 – stanowiska, 2 – miasta wojewódzkie

Fig. 6. Distribution of *C. microcarpa* Andr.: 1 – localities, 2 – province towns

Rys. 7. Rozmieszczenie *Neslia paniculata* (L.) Desv.: 1 – stanowiska, 2 – miasta wojewódzkie

Fig. 7. Distribution of *N. paniculata* (L.) Desv.: 1 – localities, 2 – province towns

2.8. Krzywoszyj polny – *Lycopsis arvensis* (rys. 8)

Krzywoszyj polny to częsty, krótkotrwały archeofit, notowany na 212 stanowiskach. Gatunek ten ma większe i mniejsze zagęszczenia stanowisk oraz dość liczne stanowiska rozproszone głównie w środkowej części badanego terenu. Rośnie przede wszystkim w nielicznych pojedynczych okazach w łąkach zbóż, rzepaku oraz w roślinach okopowych.

2.9. Lnica mała – *Linaria minor* (rys. 9)

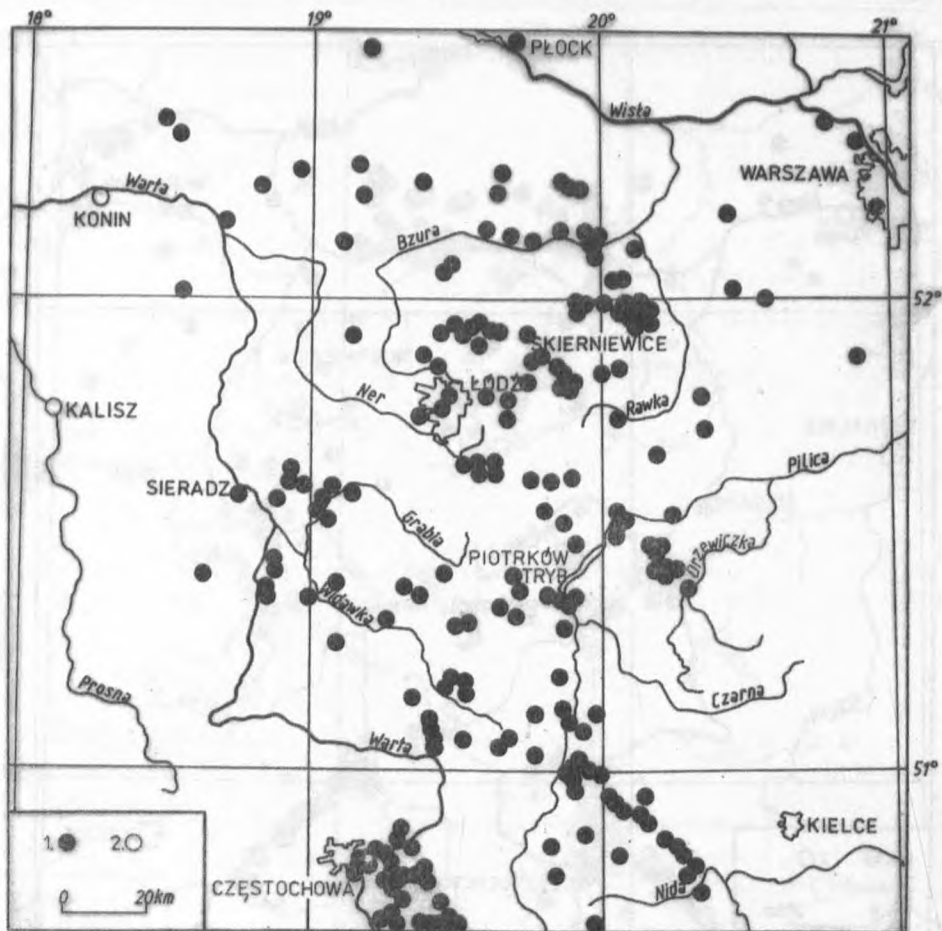
Lnica mała jest dość częstym, krótkotrwałym apofitem muraw piaskowych, stwierdzonym na 105 stanowiskach. Większe i mniejsze zagęszczenia stanowisk oraz dość liczne stanowiska rozproszone tego gatunku zlokalizowane są w środkowej i północno-wschodniej części badanego terenu. Rośnie przeważnie w nielicznych pojedynczych egzemplarzach, jak również rzadziej dość licznie wśród zbóż, rzepaku, roślin okopowych oraz sporadycznie na ścierniskach.

2.10. Roszpunka ząbkowana – *Valerianella dentata* (rys. 10)

Rozpunka ząbkowana jest dość częstym, jednorocznym archeofitem, znanym z 156 stanowisk. Znaczne zagęszczenie stanowisk znajduje się w dolinach Warty koło Częstochowy i Sieradza, Pilicy i Nidy oraz Bzury. Rośnie w nielicznych pojedynczych egzemplarzach, jak również rzadko dość licznie przede wszystkim w łąkach zbóż.

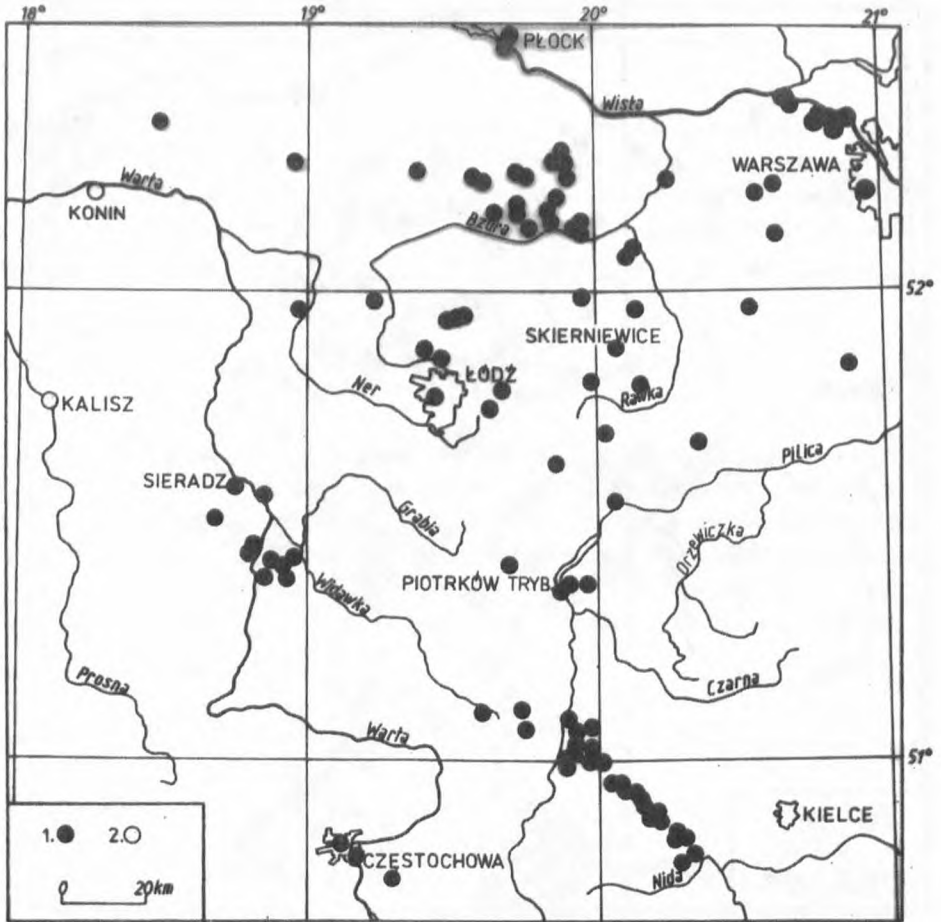
3. UWAGI KOŃCOWE

Brak dokładnych danych florystycznych z przeszłości, dotyczących całego badanego terenu, utrudnia określenie stopnia zagrożenia analizowanych gatunków. Mimo tego, w świetle zgromadzonych faktów, wszystkie te gatunki wydają się być w mniejszym lub większym stopniu zagrożone. Ich populacje na większości stanowiskach odznaczają się nieznaczną zasobnością. Rosną one bowiem przede wszystkim w nielicznych pojedynczych osobnikach. W związku z powyższym jedynie *Sinapis arvensis* można uznać za gatunek potencjalnie zagrożony. Pozostałe gatunki są bardzo zagrożone i zagrożone (por. Warcholińska 1986–1987b).

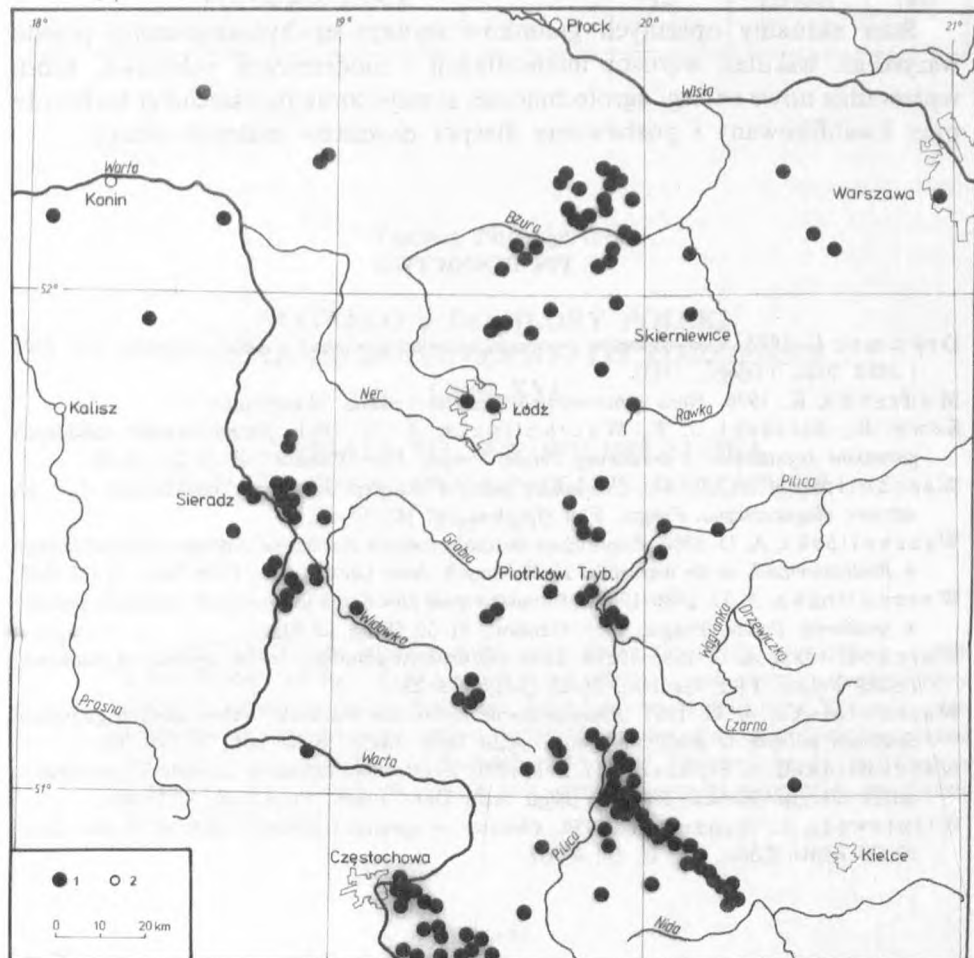
Rys. 8. Rozmieszczenie *Lycopsis arvensis* L.: 1 – stanowiska, 2 – miasta wojewódzkie

Fig. 8. Distribution of *L. arvensis* L.: 1 – localities, 2 – province towns

Rys. 9. Rozmieszczenie *Linaria minor* (L.) Desf.: 1 – stanowiska, 2 – miasta wojewódzkie

Fig. 9. Distribution of *L. minor* (L.) Desf.: 1 – localities, 2 – province towns

Rys. 10. Rozmieszczenie *Valerianella dentata* (L.) Poll.: 1 – stanowiska, 2 – miasta wojewódzkie

Fig. 10. Distribution of *V. dentata* (L.) Poll.: 1 – localities, 2 – province towns

Stan aktualny opisanych gatunków wydaje się być zagrożony przede wszystkim wskutek wzrostu intensyfikacji i modernizacji rolnictwa, które wprowadza nowe zabiegi agrotechniczne, stosuje coraz powszechniej herbicydy oraz kwalifikowany i pozbawiony diaspory chwastów materiał siewny.

4. PIŚMIENNICTWO

- Drymmer, K. 1893. *Sprawozdanie z wycieczki botanicznej w okolice Kola i Sompolna w r. 1891 i 1892*. Pam. Fizjogr., 13(3).
- Modranka, K. 1976. *Flora synantropijna Tuszyńska i okolic*. Maszynopis.
- Sowa, R., Siciński, J. T., Warcholińska, A. U. 1981. *Rozmieszczenie niektórych gatunków segetalnych w środkowej Polsce*. Fragm. Flor. Geobot., 27 (1-2): 31-50.
- Warcholińska, A. U. 1981. *Fitocenozy polne z udziałem *Illecebrum verticillatum* L. i ich wartość diagnostyczna*. Fragm. Flor. Geobot., 27 (4): 65-68.
- Warcholińska, A. U. 1984. *Zbiorowiska chwastów polnych Rolniczego Zakładu Doświadczalnego w Bratoszowicach na tle warunków siedliskowych*. Acta Univ. Lodz., Folia bot., 2: 133-165.
- Warcholińska, A. U. 1986-1987a. *Rozmieszczenie niektórych ustępujących chwastów polnych w środkowej Polsce*. Fragm. Flor. Geobot., 31-32 (1-2): 15-43.
- Warcholińska, A. U. 1986-1987b. *Lista zagrożonych gatunków roślin segetalnych środkowej Polski*. Fragm. Flor. Geobot., 31-32 (1-2): 225-231.
- Warcholińska, A. U. 1987. *Rozmieszczenie niektórych rzadkich i interesujących gatunków chwastów polnych w środkowej Polsce*. Acta Univ. Lodz., Folia bot., 5: 165-188.
- Warcholińska, A. U., Siciński, J. T. 1991. *Zbiorowiska chwastów segetalnych Belchatowskiego Okręgu Górniczo-Energetycznego*. Acta Univ. Lodz., Folia bot., 8: 19-46.
- Wiśniewski, J., Asprou, V. 1974. *Chwasty w uprawach szklarniowych m. Łodzi*. Zesz. Nauk. Univ. Łódz., ser. II, 54: 47-57.

5. SUMMARY

The author presents the state and distribution of 10 segetal weeds species in Central Poland (Figs. 1-10). The number and degree of density of localities are determined primarily by habitat conditions and anthropogenic factors. *Sinapis arvensis* belongs to potentially endangered species. Others species are very endangered and endangered. The main causes of endangerment for existence of these species include; application of herbicides and of certified sowing material with removed seeds of weeds.

Prof. dr hab. A. Urszula Warcholińska
Katedra Botaniki
Uniwersytetu Łódzkiego
ul. Banacha 12/16, 90-237 Łódź

Wpłynęło do Redakcji
Folia botanica
20.09.1994